

Josip Matešić, Sveučilište u Mannheimu

O KROATISTICI NA SVEUČILIŠTIMA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE

U prvom razdoblju, a u okviru magistarskoga nastavnog plana (magister Artium) i već postojećih mogućnosti studiranja slavistike, npr. u Erlangenu, Münchenu, Kölnu, primarno mjesto imala je rusistika na kojoj se branio završni diplomski ispit, budući da je ruski kao treći strani jezik bio u nastavnom planu mnogih gimnazija. Glede druge mogućnosti, student je mogao birati između polonistike, bohemistike, bugaristike i tada srbokroatistike, već prema interesu i odluci profesora direktora instituta. U sedamdesetim godinama osnivaju se nove slavističke katedre i uvodi studijski predmet južna slavistika, u stvari je to srbokroatistika. Tako to biva npr. na sveučilištima u Göttingenu, Marburgu, Bonnu, Tübingenu, Bambergu. Kao glavni ili sporedni predmet u Mannheimu mogla se studirati kroatistika i steći doktorat.

Nije mi poznato je li tada postojao međudržavni ugovor koji je predvidio da lektori mogu raditi, podučavati hrvatski jezik na njemačkim sveučilištima. Znam samo da je plodna suradnja postojala sa slavističkim institutima u Kölnu, Frankfurtu, Göttingenu, Mannheimu, gdje su djelovali sada već pokojni profesori Mate Hraste, Ljudevit Jonke, I. Cesar, ali i suvremenici jezikoslovne i književno-teorijske znanosti profesori Petar Šimunović, Aleksandar Flaker, akademik Milan Moguš i drugi.

Poznato je da u Njemačkoj profesor-voditelj instituta, nikoga ne pitajući, može odlučivati i provoditi suradnju s inozemnim institutima i kolegama, dok je pokrajinsko Ministarstvo za znanost i kulturu na zahtjev sveučilišta i dobro dokumentirano obrazloženje namicalo financijska sredstva za lektorate i *gastprofesure*. U principu, lektorska mjesta nisu bila stalna, to jest vezana uz jednu te istu osobu, ali je bilo izuzetaka, na primjer u Heidelbergu (Stjepan Drilo), u Münchenu (Miloš Okuka). Ovakva praksa nije uvijek bila dobra. Pokazao je to primjer Heidelberga. Kad je gospodin Stjepan Drilo otišao u mirovinu, trebalo je brzo iz Hrvatske naći kvalificiranu osobu za to mjesto. Zagreb, iz meni nepoznatih razloga, nije na vrijeme reagirao pa je tadašnji direktor Slavističkog instituta prof. B. Pancer za stalnu lektorice uzeo gđu. S. Ressel, Beograđanku i suprugu G. Ressel, profesora slavistike u Trieru.

Naprijed je rečeno da *drugo razdoblje* počinje uvođenjem različitih reformi (sadržajnoga i organizacijskog smjera) na sveučilištima. Kad tvrdimo sadržajnoga – negdje se uvode nove studijske discipline, npr. teoretska informatika, ekonomska pedagogija i dr. Da bi se što više moguće uštedjelo, ukidaju se fakulteti, pogotovo manji i stvaraju novi, veći i time smanjuje broj sveučilišnog upravnog osoblja: manje dekana, manje osoblja. Vrijeme ne dopušta navoditi ovdje sve primjere preustroja. No osnovni smjer bio je jasno zacrtan – štednja. A kako se to odražavalo, koje su posljedice bile za slavistiku, posebice kroatistiku? Iako su se na obzorju pokazivali pozitivni znaci za slavenske zemlje, pristup u EU (Poljska, Bugarska, Češka, Slovačka, Slovenija, na pomolu i Hrvatska, Rusija nije više igrala ulogu kao za vrijeme komunizma) njemačkoj slavistici izmicalo je sve više nekoć čvrsto tlo ispod nogu. Na takvu situaciju utjecala je i činjenica da su baš tada mnogi

profesori slavistike odlazili u mirovinu. Njihova vakantna mjesta nisu se popunjavala, gasila su se ili odlukom ministarstava „prenosila” u druge studijske discipline: medicinu, informatiku, ekonomiju i dr. Nekoliko tipičnih primjera onih sveučilišta, gdje se predavala (srbo)kroatistika, a definitivno ili u skoroj budućnosti planiranim odlaskom profesora u mirovinu nestajala je kroatistika, tako na sveučilištima u Münsteru, Kölnu, Bonnu, Oldenburgu, Bielefeldu (Sjeverna Vestfalija), u Marburgu, Frankfurtu (Hessen), u Erlangenu, Regensburgu (Bavarska), na sjeveru u Hamburgu, Berlinu, Greifswaldu, bivši DDR, u Jeni, Leipzigu i Halleu, te Münchenu, Mainzu zastupljena je srbistika. U ovome kontekstu istaknuo bih Mannheim (Baden-Württemberg) kao poseban slučaj. Na prijedlog sveučilišnog senata (studeni 2002.) odlukom Ministarstva za znanost i kulturu (Stuttgart, 27.2.2003) ukinuta je kompletna slavistika, znači i kroatistika i za- branjen upis studentima na slavistiku od zimskog semestra iste godine. *Nota bene*, dopušten je studij slavistike na svim ostalim sveučilištima Baden-Württemberga, u Freiburgu, Konstanzu, Tübingenu, Heidelbergu. Koji povod, koji uzrok je bio ovome neshvatljivome i nečasnom „do- gađaju” mannhemske slavistike? Ukratko. Godine 1969./70. , od tri mogućnosti za mjesto re- dovitog profesora, na sveučilištima Frieburg (Švicarska), Göttingen i Mannheim (Njemačka), odlučio sam se za Mannheim jer mi se tu pružala prigoda da u okviru slavistike koja tada nije postojala učinim nešto i za svoju domovinu, da ustrojim i studijski predmet kroatistike. Došavši u Mannheim, pet studenata počelo je studirati, knjižnica je brojila oko tristo knjiga, s jednom asistenticom i tajnicom s pola radnog vremena, započeo sam djelovati. Kad sam odlazio u mirovi- nu 1995/6. g., knjižnica je brojala više od 40.000 primjeraka (spadala je prema kazivanju mnogih kolega u jednu od najstručnijih slavističkih biblioteka u Baden-Württembergu), a ostali su tajnica s punim radnim vremenom, 10 stručnih suradnika (docenata, asistenata, lektora, znanstvenih pomoćnika) te dvjesto trideset studenata, od kojih je bilo tridesetak kroatista. Ustroj slavistike u Mannheimu bijaše moje životno djelo, nastajalo uz mnoge žrtve, odricanja, ali i zadovoljstva, radosti zbog napretka i uspjeha. Godine 1997. otišla je u mirovinu prof. Aneliese Läg Reid. Na natječaj za to mjesto, izvanrednog profesora, javilo se 18 kandidata, među njima i gđa. Jadranka Gvozdanović, rođena Zagrepčanka, tada predavač u Amsterdamu, gdje je predavao i moj kolega i dobar prijatelj. Na zatraženu informaciju o kolegici Gvozdanović dobio sam pozitivno mišljenje uz preporuku. S uvjerenjem da je to najpodobnija osoba za mannhemsku slavistiku, odnosno kroatistiku, izborna komisija se suglasila s mojim prijedlogom i gospođa Gvozdanović je dobila mjesto izvanrednog profesora. Ubrzo se pokazalo da je moja odluka bila pogrešna. Krajem 90-ih god., nakon što je bio ukinut Geografski institut, u planu zacrtanih reformi man- nhemskog rektora prof. H.-W. Arndta uz punu podršku J. Gvozdanović bila je na dnevnom redu slavistika i odluka o ukinuću. Jasno, pitanje je – zašto je gđa. Gvozdanović odobravalala plan dajući neograničenu podršku rektoru? Razlog? Bilo joj je obećano vakantno mjesto u Heidelbergu (prof. Pancer je upravo otišao u mirovinu) redovitog profesora. Ona je to prihvatila dajući pred- nost vlastitom interesu, iako je znala da time žrtvuje slavistički seminar. Utrnućem slavistike je dakako nestala i kroatistika, a poseban osjećaj gorčine proživljavao je osobe koje su ostale bez posla. Upitat ćete što sam ja tada radio i gdje sam bio. Ne samo ja nego seminar, svi studenti i suradnici prosvjedovali smo javno protiv prijedloga rektora, senata i gospođe Gvozdanović. Pisao sam i obraćao se političarima, mjesnim zastupnicima u saveznom i pokrajinskom parlamentu,

predstavnicima senata. Njihov je odgovor glasio: „Dragi kolega, pa što hoćete, vaša kolegica je prva za ukinuće mannheimske slavistike.” U stvari nisam mogao učiniti drugo osim moliti i kumiti, naime, kao emeritus bio sam izvan igre, dakle ni u jednoj strukturi zastupljen. A moja Zagrepčanka, nazovimo je tako, ni jednom se nije meni obratila i rekla, situacija je opasna, što činiti, kako spasiti seminar. Suradnicima je govorila sve je u redu, ništa se tu ne može jer to Stuttgart zahtijeva, što nije bilo točno. Državna kontrolna financijska ustanova (Rechnungshof) provjeravajući sve slavističke institute u Baden-Württembergu dala je najpozitivniju ocjenu Mannheimu u pogledu efikasnosti studiranja (završetak studija i ispita), potrošnje financijskih sredstava, uvođenja i primjene novih studijskih modela (Bolonja, bachelor, master), otvorenosti prema drugim studijskim disciplinama (suradnja s ekonomijom). Veoma pozitivnu ocjenu dala je i komisija za evaluaciju. Za sve to postoji dokumentacija. Od pet sveučilišta i slavističkih instituta u Baden-Württembergu samo je ukinuta mannheimska slavistika. Drugi su se borili i uspjeli oduprijeti Stuttgartu jer rektori i sveučilišna tijela jednoglasno su branili opstanak slavističkih seminara. A gospođa Gvozdanović mene je izbjegavala. Rečeno mi je da je prošle godine nudila suradnju s Hrvatskim studijima. Pitam se postoje li za to objektivni uvjeti u Heidelbergu? Držim da ne postoje, jer lektorica je Beograđanka, studenata kroatistike, koliko znam, nema. Moje iskustvo govori da je ovdje oprez najbolje jamstvo s obzirom na obećanja.

I na samome kraju, kakvi su izgledi za budućnost? Odlaskom nekolicine kolega u mirovinu (profesori Rothe, Giesemann, Lauer, Kluge) nastala je praznina, pogotovo u znanstvenom području književnosti. Danas, zapravo, nitko ne predaje ili održava seminare s tematikom „hrvatska književnost”. Ponekad to radi gosp. Kroll u Göttingenu, a i on je već u mirovini. Od nekoć postojećih lektorata samo su dva ostala i to s pola radnog vremena, u Göttingenu i privremeno u Mannheimu. Na drugim institutima gdje se još predaje hrvatski jezik djeluju honorarni predavači (*Lehrbeauftragte*) 4 do 6 sati tjedno. Sve u svemu, ni malo ružičasta budućnost, pa ipak nije posve, rekao bih, bez perspektive. Tu ubrajam inicijativu hrvatske veleposlanice u SRNj-oj dr. Vesne Cvjetković-Kurelac. U Berlinu je prošle godine održano treće Savjetovanje njemačkih kroatista, a osnovano je i Njemačko duštvo za kroatistiku (Deutsche Gesellschaft für Kratistik), predsjednica prof. dr. Elisabeth von Erdmann, Bamberg. Što tu valja očekivati, pokazat će budućnost.

Sažetak

O kroatistici na sveučilištima Savezne Republike Njemačke

U izlaganju je riječ o dvama razdobljima kroatističke povijesti na njemačkim sveučilištima. Prvo razdoblje obuhvaća doba od početka sedamdestih do sredine devedesetih godina, a drugo ono doba kad su se na mnogim sveučilištima počele provoditi studijske reforme, uglavnom prema američkom uzoru. Autor naglašava kako neprihvatljivo stanje u kojem se kroatistika u Njemačkoj trenutno nalazi daje, ipak, nadu kako će se u budućnosti nešto konkretno i pozitivno pokrenuti u razvoju kroatističke znanosti na njemačkom području.

Summary

About Croatian Studies at German universities

This paper discusses two time periods. The first period spans from the beginning of the 1970s to the mid 1990s, and the other period is one in which many universities started to implement study reforms, mainly under the influence of the U.S. system. The author points out how the current unacceptable state of Croatian Studies in Germany still gives hope that something concrete and positive will happen in the development of Croatian Studies in Germany.